

CONGRÉS CATALANISTA

A Redacció del DIARI CATALÁ, qual missió es la de fomentar lo catalanisme en sas diverses manifestacions, creyent que es ja arribada l' hora de reunir als elements del nostre renaixement, que tan vigorós se mostra, va concebir la idea de convocar lo primer CONGRÉS ó reunió de tots los catalanistas que tinguin per lema lo progrés y la millora en la nostra terra.

Concebut lo pensament, aquesta Redacció ha tingut la honra de comunicar-lo á las dels altres periódichs no satírichs, escrits en la nostra llengua, que 's publican en Barcelona y á varios individuos influyents en lo catalanisme, y ab gran satisfacció ha vist que tots se associen ab entusiasme al projecte.

Animada per tal aculliment, sens pretensions de cap mena, y posantse al devant sols per dar la primera empenya, CONVOCA á tots los catalanistas al primer CONGRÉS, que tindrà lloch en Barcelona y s' inaugurarà lo dia nou del próxim mes de octubre, ab arreglo á las següents

BASES.

PRIMERA. *Organisació del Congrés.*—Formarán part del primer CONGRÉS CATALANISTA, com á membres, tots los individus que fins á l' hora que 's senyalará de dit dia nou de octubre, hagin sigut presentats per qualsevol dels periódichs sérios escrits en catalá que 's publican, ó per qualsevol de las Associacions catalanistas que, oficialment constituidas, existeixen en Catalunya.

Los catalanistas que resideixen fora de Barcelona, podran solicitar sa presentació per medi de carta, á qualsevol de dits periódichs ó Associacions.

Tots los membres del CONGRÉS tindran en aquest veu y vot, prenentse los acorts per majoría dels assistents.

BASE SEGONA. *Objectes del Congrés.*—Lo CONGRÉS CATALANISTA, discutirá los següents temas:

Primer. ¿Es convenient la formació d' un gran Centro de carácter permanent, científich y artistich, que estiga aliat ab tots los altres Centros que acceptin la unió, servint d' enllás á tots los de Catalunya?

¿Es convenient la creació d' una Institució científica catalana, d' una Academia d' arts plásticas, y de un Conservatori de música y declamació, també catalans?

En cas de que 'l CONGRÉS se resolgui per la afirmativa, discutirá y acordará la forma y manera de portar á cap lo plantejament.

Segon. ¿Es convenient que 'l CONGRÉS CATALANISTA fassi sentir sa veu sobre la unificació de códichs que 's projecta?

En cas de que 'l CONGRÉS se resolgui per la afirmativa, discutirá y acordará lo modo y forma de fer sentir sa veu.

Tercer. ¿Es convenient fixar de una manera general las tendencias del renaixement catalanista?

En cas de que 'l CONGRÉS se resolgui per la afirmativa, procedirá á discutir y fixar ditas tendencias.

BASE TERCERA.—*Ordre en las discussions.*—La presidencia del CONGRÉS, que será elegida en la primera sessió, dirigirá las discussions ab arreglo á las prácticas acostumadas en los cossos deliberants oficials.

Durant la discussió dels temas proposats, no s' admetrá cap proposició incidental que no porti al menys las firmas de dotze dels membres presents en l' acte de ser presentada.

S' admeterán representacions pera fer tota mena de manifestacions en nom de membres ausents, pero sols los presents pendrán part en las votacions.

Baix aquestas bases se CONVOCA lo primer CONGRÉS CATALANISTA. Tothom que s' interessi pe 'l progrés y la millora de la terra queda convidat sens restriccions de cap mena. Dintre del CONGRÉS no ha de notarse cap de las diferencias políticas, religiosas ó socials que poden separarnos á fora; allí ha de haverhi sols catalanistas.

Si 'l pensament es ben acullit, com no dubtem, pot tenir conseqüencias de trascendencia per la nostra comarca. La Redacció del DIARI CATALÁ, en la seguretat de que sa veu será escoltada, exita á tots los amants de Catalunya á que s' apresurin á inscriures com á membres del primer CONGRÉS CATALANISTA.

Barcelona 11 de Setembre de 1880.

CARTA

À D. VÍCTOR BALAGUER ¹

Maillane 7 d' Agost de 1880.

He llegit y revisat lo magnífich discurs qu' heveu pronunciat á Valencia; sou 'l més entussiasta dels trovadors moderns, y en veritat quo 'ls morts de nostre sigle XIII s' haurán estremit en sas tombas al sentir vostras brillants consideracions sobre aquella literatura. Entre tots los catalans, entre tots los espanyols, sou, sens cap dubte, aquell qu' ha contret més mérits devant de la Provença.

Llevat d' algunas petitas restriccions que 'm permetré esposarvos, aplaudeixo 'l discurs en totas sas parts, y especialment l' elocuent y petit quadro que ab má de mestre heveu trassat dels horrors de la Inquisició.

Heveu parlat com verdader fill de la terra d' Oc, com poeta inspirat, com historiador just, com home d' Estat.

¹ Tenim una viva satisfacció en fer coneixer á nostres lectors la present carta del autor de Mireio y Calendau endressada al més antich de nostres Mestres en gay saber després d' haver llegit l' entussiasta discurs que pronunciá en l' Ateneo de Valencia y que en altre número publicarem.

Vos regració, donchs, ab tot mon cor, en nom dels morts y dels vius.

No disenteixo de vostras opinions més que en lo que 's refereix á la línea de conducta que senyaleu á nostre renaixement literari.

Si no 'us he entés malament, voleu que la literatura provensal ó llemosina sia l' apóstol d' un ideal filosófic y polítich, aixó es, l' orga d' un partit.

No soch de la vostra opinió en aquest punt. Jo entench que la literatura provensal no 's deu supeditar á cap corrent individual ni á cap partit. Deu dominar, segons mon criteri totas las corrents de ideas, qualsevulla que aquestas sian, deu sustraures á las passions violentas, y als negres vapors dels partits y de las sectas; perque 'ls partits y las sectas son essencialment transitoris, injustos y grossers. Nostra literatura deu esser la expressió franca de nostra naturalesa provensal ó catalana, la expressió de nostra manera de viure, de veure, de sentir, d' odiar y d' estimar. ¿Qué hi fa que 'l poeta s' inspire en la poesia del passat ó en los somnis del esdevenidor? Lo esencial está en que sa inspiració li fassi produhir cants immortals. ¿Se preocupa, potser, la posteritat de las opinions políticas d' Homero, de Virgili, d' Horaci, de Sófocles, de Camoens, de Cervantes, de Molière, d' Ariosto, d' Alfred de Musset?

Las corrents políticas d' aqueixas épocas llunyanas, los ideals d' aqueixos seculars períodos han desaparegut en los abims del temps, en tant que las creacions d' aqueixos genis son immortals, y 's mostran sempre exuberants de juventut, perque son la expressió de la naturalesa y de tot lo bell; y 'ls homes de tots los partits, de totas las sectas y de tots los temps, beuran eternament en eixas fonts de veritat. Lo despotisme pot venir de tot arreu. En lo segle xiii nos esmicolaren en nom del unitarisme religiós. Avuy se 'ns nega 'l dret de parlar en provensal, en nom de las ideas de progrés. Una independència llenguística agravia als *unitaris* nivelladors y se 'ns tira en

cara 'l nom de *separatistas*, com als nostres pares lo nom de *albigesos*.

Cantem, donchs, lliurement; tingam y comservem la llibertat de cantar á la nostra manera y á impulsos de nostre entussiasme individual. ¡La llibertat! Ella es la veritable garantia de vida y de vitalitat pera nostre renaixement, y en aquest punt com vos sabeu, y jo sé, estem d' acort.

De totas maneras, jo admiro vostre discurs de Valencia. Obra ample y espayosa via al modern renaixement.

Desitjaria veureus y abrassarvos pera plorar alhora nostra hermosa juventut que s' en vá.

FREDERICH MISTRAL.

APUNTACIONES Y MOSTRES

DE

POESIA POPULAR MALLORQUINA

(Acabament.)

En les cançons y gloses religioses, que 'l poble sol anomenar també *de Sants*, s' observa que si bé son més contades que les amoroses y festives en lo nostre repertori popular, en canvi d' aixó la major part se recomanen per la seua bona forma, y encara més per la agradosa senzillesa de conceptes que en moltes d' elles s' hi repara. Contenen les tradicionals idees religioses del poble, la fe arrelada del que ignora y creu; la relació de miracles y fets sobrenaturals, qual memoria entre 'l poble se conserva; no faltanhi de vegades candorosos anacronismes, com lo de la Verge y 'l minyó Jesus qu' entran á l' esglesia per ohir missa major, y altres consemblants.

Veus aquí per mostra unes poques cançons d' aquesta classe:

Bon Jesus petit y ros
á una imatge pintat,
per dirvos la veritat,
no 'n trob' altre més hermos.

Bon Jesus, quant vareu nexer,
nasquéreu roseret blanch:
les roses se coloríren
y ara brollan rius de sanch.

—
El bon Jesus sempre plora
y diu que no li vull bé;
y jo per ell moriré
ara y á qualsevol hora.

—
Qui té set y va á la gerra
y no n' hi ha, ¿qu' ha de fé?
enviaunos, si convé,
Sant Joseph, aygua á la terra.

—
Santa Teresa cusía
á l' ombra del seu jardí:
el bon Jesus hi anava:
—¿Teresa, que fas aquí?
—Jo brod' una camiseta,
y es per vos, bon Jesuset.
—Jo la vull ben calenteta
per l' hivern quant farà fret.
—Oh bon Jesuset,
mostraume de lletra;
vos sereu fraret,
jo seré monjeta:
Vos sereu fraret
del peu de la *Cruz*, (sic.)
jo seré monjeta
del cor de Jesus.

—
Se fa estimable per la senzillés del quadro la següent,
que pot ser no es desconeguda á Catalunya:

Sant Joseph s' axeca á l' auba,
á l' auba del dematí,
y fa una flamadeta
de brotets de romaní.

Quant la té ben enceseta,
hi posa 'l calderonet,
hi posa sucre y canyella
per enconá 'l minyonet.

El minyó no vol callar
en brassos ni en cadira,
sino que vol reposar
en los brassos de Maria.

Maria está á la finestra
y Joseph en el balcó:
—Maria si fas bugada,
posam' hi el mocadó'.

El mocador no es de seda
ni tampoch es d' escambray:
—Maria, si fas bugada,
posam'hi el menuday.

.
He acabat y no 'n sé pus
d' aquesta bona glosada:
si he feta alguna errada,
perdonaula'm, bon Jesus.

La coneguda ab lo nom de *Pare nostre petit* es molt
recitada per los nins de poca edat:

El Pare nostre petit
Deu l' ha fet y Deu l' ha dit;
En bon' hora 'l comensam
sopant y dinant:
—Fillet meu, ¿d' ahont veniu?
—De la font de Sant Feliu.
—Que portau á la maneta?
—Un llibret d' or.
—¿Qui vos ha donat aixó?
—La Maredeutea.
Té un fillet:
li ha posat nom
Salvadoret
de tot lo mon,
amen Jesus.

N' hi ha una petita colecció d' aquestas cançons que,
com la abans transcrita de Sant Joseph, presentan esce-
nes familiars de la vida íntima de Natzaret.

La Mare de Deu
era teixidora;
teixía velets
per una senyora.

El bon Jesus plora,
demana mamar;
la Verge Maria
el fa estudiar.

El bon Jesus plora,
demana torrons:
la Verge Maria
li fa fer canons.

El bon Jesus plora,
demana confits:
la Verge Maria
li fa desfé 'ls llits.
etc. etc.

Acabarem aquesta secció ab una *glosada* que té de especial la versificació y la estranya transició de l' argument:

A quinze d' Agost 'niré
á Lluch, á veure la Santa, ¹⁰
perque diuen que té tanta
potestat que Deu li dona:

Per la mar, veu Barcelona
y á n' els mariners ajuda,
y quant té la mar vensuda
s' en torna tota remull:

Mare de Deu, de vos vull
que 'm doneu lo qu' he mesté'
y 'm digueu lo que 'm convé,
que molta volta no triy.

Vullaume acceptar per fill,
y 'us acceptaré per mare,
y á n' el bon Jesus per pare,
y á tots els Sants per parents:
no vull fer tractes dolents,
are vull mudar de vida:
Senyor, daume la seguida
per esser bon cristiá,
sols que 'm puga passejá
per termens y viles grans:

Senyor, no 'm deu llargues mans
per anar darrera dones,
perque elles no més son bones

¹⁰ La Verge que 's venera en lo Santuari de Lluch, prop d' Escorca.

per encatiuar un homo:

vénen, y jogan d' un modo,
escoltau, vos ho diré:

—«Estimat, ¿que no 'm vols bé?

—Calla, que no t' en vull gens.

—Calla, que 'ls meus pensaments
sempre estan en ta persona.

Jo no sé Deu com no 't dona
potestat pera vení'.

—Y tu t' estás su-aquí

perfeta, y no 'n tallas tros:

les rahons per mí son flors
que 'm duen els veynats teus.

De ta mare no 'm sab greu,

perque m' ho diu á la cara;

tala est tu com ta mare,

tala es ta mare com tu:

sense perjuy de ningú,

jo no sé qué 'n pagaría

d' estar en ta companyía

y qu' estasses tu en la meua;

perque aqueixa bondat teua

no té comparació.»

¡Misericordia, Senyó'!

jo som com un innocent:

camin' com veig ceminar,

y corr' com veig corre gent.

Si bé es veritat, com havem dit abans, que molt temps fora mester per agotar la materia tractant de cançons amoro-
ses y *de Sants*, ab més rahó podem afegir are que, en
quant á poesíes festives y satíriques, la vena dels glosa-
dors mallorquins es de tot punt inagotable, sobre tot en-
tre 'ls glosadors d' avuy en dia. Poseheixen un notable
instint nadiu per afinar la part ridícula y 'l defecte de tota
cosa, fins y tot d' aquelles que sembla no n' hajan de tenir.
Mots d' enginyosa malicia, acudits originals y escayents,
respostes d' aquelles que deixen un home sense paraula;
agudesas y espontaneïtat: veus' aquí en conjunt les quali-
tats que més son de notar en les cançons festives.

Jutji's per la mostra:

Jo tench un guerrer qui du
uns guardapits d' indiana
y una bossa de llana,
y á dedins no hi ha ningú.

Sa mare tenia por
que no li robás sa fia,
y jo no la hi robaria
si la 'm carregavan d' or.

Alerta á les enflocades
si anau de casar, fadrins,
que les cases més pintades
solen caure per dedins.

N' hi ha que se fan beates
perque no troban marit,
y quant vé qu' es mitja nit
tot son ratolins y rates.

Bona vida té un ca
si li donan menjar d' hora;
bona vida te la nora
si la deixan comandar.

Les viudetes son traydores
que no ho poden esser més:
quant s' han menjades les mores
Diuen mal dels esbarzers.

Podria ferse una crescuda colecció de les anomenades
Gloses de picat (en catalá *Fástichs*). Les següents, ja pu-
blicades, servirán d' exemple:

Jo 'm pensava qu' eras mort
quant no 't vaig veure diumenje.
Pero mal' herba may mor
ni bestiar la se menja.

A n' el meu enamorat
jo no li vull gens de mal:
Deu li do' pigota y ronya,
tinya y mal de caixal.

No hi ha animal més traydor
qu' una dona ó una mula:
en deixarnhi passar una,
Un homo no n' es senyor.

—

Si t' en vens, ben arribat,
y si t' en vas, *adíos*:
si quedas, un pler me fas,
y si t' en vas, m' en fas dos.

—

Fadrina que no festeja
va de portal en portal,
y té la fruyta venal
y ningú la hi mercadeja.

—

¡Qué son de coneixedós
Els fadrins que no festejan!
Per la vila se passejan
Encollats de dos en dos.

A una fadrina *glosadora* li fan burla porque l' ha deixada l' enamorat; y ella ab altiva dignitat respon:

Si l' estimat m' ha deixada,
De cara 'l podré mirar:
Al manco 'm podré avanar
D' havé' après á caminar
Sense pegá ensopegada.

Un glosador sollicherich engegá la següent *indirecta* á un competidor poch destre:

Diuen que les rels de mata
son tan bones per cremar:
tu est tan bo per glosar
com dos caragols per batre.

En quant á les cançons més extenses sobre 'l mateix assuntó, fora llarga la sola enumeració de les que ténen més nomenada: la que defensa les dones que portan cua postissa; la d' aquells dos qu' un vespre jugant perderen tots los diners, y llavors jugaren el vestit, y el perderen també, y 'ls apuros per anarsen á casa seua: la disputa

entre 'l fadrí y 'l casat sobre qual es millor dels seus estats respectius, etc., etc. Sia dit, en obsequi á l'imparcialitat, que generalment en aquestes poesíes, s'hi nota cert vulgarisme á vegades grosser, ó com diuen los castellans, un xich massa *charro*.

Ni fins y tot la política contemporánea y 'ls seus manejos s'alliberan de la sátira dels glosadors; com pot veure's per aquestes gloses que transcrivim, compostes fa poch anys per un glosador de Felanitx, ab motiu d'unes eleccions de diputats. Ademés de l'assunto, ténen de molt especial lo metre en qu' están versificades:

Tres partits son que reynan á Espanya
tres partits son que volen reyná';
tres partits qui pretenen ab manya,
veurém, á les llargues, aqual guanyará.

Tres partits son qui ténen disputes,
tres partits son qui 'm ténen sorprés:
si á n' els richs los enfadan les pusses,
si los pican, los lleu matarlés.

A ca' meua vengué un senyó':
—Pere Antoni, ¿que m' has de dá 'l vot?
Jo li vaig envestí' ab un garrot,
n' hi vaig fer ofertes, y va dir que no.

Pexets de la terra, jo 'us vull avisar:
no doneu el vot, qu' aixó es molt perillós:
tant uns com els altres son bons pescadós
y ab quatre gambetes vos cercan 'gafar.

A la nit, per les portes, toch, toch,
despertant al qui dorm y reposa;
per excuses de qualsevol cosa,
«Da'm el vot, da'm el vot, da'm el vot.

Da'm el vot, y 't faré sereno,
da'm el vot, y 't faré rondé',
da'm el vot...» y 'm volían fé'
poca cosa, y abans jo ja ho era.

Ala, pobres, anem á votar,
servirém aquests quatre senyors;
llavors á ells los farán regidors,
y á nosaltres pobres, ¡á pedra picar!

'Guésseu vist per tot carros bruní'
y les rodes qui feyan estelles:

parexían aquelles rodelles
que creman al vespre de Sant Agustí ¹¹.

«Pega, pega, que mos guanyarán,
si are vas caminant y t' atures:
pega, pega, no planyes les mules,
no planyes les mules: les eugues ne fan.»

Pexets de la terra, vos vull avisar:
no doneu el vot, qu' aixó es molt perillós;
tant uns com el altres son bons pescadós,
y ab quatre gambetes vos cercan 'gafar.

Per ara, prou: no fos cosa que romanguéssen embafats los benévols lectors de LA RENAIXENSA. Mes, ab tot y aixó, si tractássem de arrodonir no més aquest lleuger estudi, no seríam encara á la meytat. Faltarían encara per tractar, entre altres materies no tan avinents:

I. Les cançons més antigues, tradicionals y, per dirho aixís, més clássiques, per les quals val la pena de reservar un lloch apart.

II. La poesia popular representada: petites comedies, pastorells, diálechs y entremesos.

III. Les Rondalles, que ab tot y ser en prosa, poden considerarse com á branques de la mateixa poesia popular.

Y per últim, una noticia sobre les costums populars de Mallorca, la fesomia poética dels *glosadors*, l' exámen del camí que sembla pendre la nostra poesia popular contemporánea, y algun altre extrem que podria contribuir al bon conjunt.

Tal volta un altre dia 'n parlarém.

M. OBRADOR BENNASSAR.

Palma de Mallorca, Juliol de 1880.

¹¹ Festa major de Felanitx, ahont sol haverhi, cada anyada, forsa de focs artificials.

MITXA GALTA.

FICAT entre el carrer del portal Nou y 'l passeig de S. Joan, com si á n' aquell cos de casas un llamp hi hagués obert una esquerdada, s' hi troba un enrevellit carreró que la majoria dels barcelonins no ha trepitxat una sola vegada.

Borni de naixement, perquè sols reb la llum per un cantó y escanyat de llet per lo raquítxich de sas formas, no cal dir si es temptadora sa fesomia.

Per mes tragedia, visqué una temporada sens cap mena de nom, com fill de pares desconeguts, fins que, al afillarse 'l quant ja creixia, van convenir sos padrins en donarli com á mes escayent lo «dels Petons.»

No sé si 'l batejarian axis per las continuas ganyotas que sas llástimas provocaban, ó be per las caigudas qu' ocasionaban sos clots, escletxas y desnivells de tota mena. Potser «la Petona.» una gitana qu' hi vivia y que per sos aires y hermosura 's feya rotllo entre 'l jovent de la Riera, podria satisfer nostra curiositat.

Sia com vulla, ja que son nom molt poch ha d' interessarnos, es lo cert que lo carrer «dels Petons» en res ha modificat encare sa primitiva configuració.

Fit son ull, com allavors, en l' Hércules de pedra que s' aixeca del sortidor del passeig de S. Joan, apoyat sempre ab pinxeca trassa en la descomunal porra, com si temés que 'ls lleons de sos voltants poguessen abrahonárseli, continúa esgratinyant ab sos peus la esquena d' una de las primeras casas del carrer del Portal Nou.

Son veinat si que verament ha sofert un cambi. Composaba 's lo d' allavors de gent qu' aborria 'l centre de la població per venirne de mena ó per diferencias de rassa, com que part d' ella eran gitanos; mentres lo d' avuy sencillament ha vingut formánsehi per la forsa d' atracció que la baratura dels lloguers suposa.

D' aquí que son aspecte sia avuy bon tros distint, ab tot y que, per lo que toca á brut y descuydat, no hi manquin punts de contacte.

Jo 'l recordo com si fos are; com recordo totas las decoracions del teatre de ma infantesa.

De dia, y mes si un esquins de sol s' esforsaba en penetrarhi, podia observarse 'l ab entera llibertat. Casi sempre desert, no era de temer que la mirada d' un importú 'ns obligués á desviar la nostra.

Allavors, boy abaixant la vista pera resseguir son curs, haguera adquirít la convicció de que tots los bandos de policia, constessin ó no en rajolas de Valencia y fossen ó no escrits en catalá, eran cosa morta pera son veynat.

Un colominet qu' al aixecar son primer vol habia perdut sas forsas y caigué, caigué aletejant envá no trovant mes que la vuydor per' arraparse; un' olla que feu aigües per tots cantons en lo darrer combat sostingut entre patatas y mongetas, un gatet, nat sens vida, arrancat com si diguessen de sa tomba, pera llensarlo á la ventura, ensopegantse al caure damunt d' un llit d' encenalls fets cendra; un parell de botas desparionadas, ab menys sola que cuyro, ja corsecas de pidolarne unas altres per cinq bocas á l' hora; una escombra sens manech, arranada de palma com la testa d' un quinto; una pollera de jonch, corva de soportar lo pes de tota una descendencia: tot aixó escam-

pat, sens ordre ni mirament, en mitj del carrer, en un recó, á la barreja, capiculantse, es lo qu' hauria sobtat, á ben segur, nostra mirada.

Mes, aixecantla desseguida, pera no descobrir las miserias d' aquell cementiri *protestant*, hagueram experimentat una impressió completament oposta.

Amunt un bossi de cel, que 'ns causaria anyorament per aparentarse 'ns mes allunyat, una enreixada obertura enfront que permetia entreveure l' arbreda d' un jardí casolá y per la cual s' esbargia un embaumat flaire; y pels voltants, pels balcons ó finestras que las cortinas de rovell ó 'l cobrellit d' indiana forastera no cobria; ó l' eura arapadora festonejant capritxosament sos ferros, ó servint-los com de dosser l' atapahida carbassera, ó l' aixeribit morritort escampanthi sas flors llampantas, ó testos, en fi, á parells sinó á rengleras, hont hi florían ufanosas hortensias y llesamins, rosers y clavellinas.

La passada d' una cadernera, la «jota» d' una ensinestrada merla ó 'l xarrotetx d' un niu de pardals, haurían afalagat, sens dubte, nostras orellas, mentres la vista s' expansiaba en la contemplació d' aquell delitós conjunt.

Y de nit.... Mes de nit ni goso are á descriure 'l. La feresa s' apodera de mi per acudir á ma memoria, sens volguerho, la sinistre sombra de 'n «Mitxa-galta.»

..

Era 'n Mitxa-galta un home com de trenta sis anys. Escrits en lo padró potser sols n' hi duya trenta dos; mes las arrugas de son front y 'l color d' os de sa cara no hi convenían pas. Per sa estatura y complexió 's comprenía que l' agilitat de son cos fós consemblant á la del mico ó de la pantera. Sens pel á la cara, son nas arremangat y arrodonit com un mugró, hi sobreixia, fent contrast ab sa boca, menuda y recte con si fos tallada ab ganivet. Eran sos ulls petits y rodons; mes, bellugadissos y entremaliats, de modo que tot amagantse de qui ab ardiment los guay-

tava; veyan sempre lo qu' ell volia sens deixarnhi 'l mes xich dubte en la memoria. Un sech amoratat neixia de dessobre su galta esquerra finant en la juntura de son llabi inferior.

A n' aquesta senya particular, *patent* obtinguda, segons veus, barallantse ab un minyó de son poble, debia lo motiu que duya.

Retret per temperament, ó per conveniencia, may tenia ni un saludo per lo vehí de mes á la vora. Sa vida era un misteri per tothom; misteri que ningú tractava de sondejar perque l' encobria 'l fosc vel de la miseria.

Vivia de *fer las forsas* pels carrers de Barcelona y pobles de l' entorn, ab ajuda d' una noya que de petita habia anat enmestrant en sa carrera, á copia de dejunis y de cops.

A temporadas, pera assortir mes los números de son programa, s' avenia ab dos de son *ofici* domiciliats á la Bordeta y junts corrian pel mon, fent las delicias de la gent curiosa, fins que, refetas sas butxacas, tal com poden reférselas tots los artistas volanders retornaban á la capital, presentánsehi com á tropa nova.

Un cop en la ciutat, sino se 'l veyia per las plassas del Born, del Angel ó de S. Jaume sostenint á la noya en la pertcha, ó fent ballar una grossa bola ab las puntas de sos peus, ja podia assegurar-se que 's trobava assegut en un dels recons de sa botiga.

Era sa botiga una de las primeras del carrer dels Petons, y cridaba l' atenció del qui s' atrevia á penetrar en aquell antre per lo tipich de son moviliari.

Penjaba de sobre la porta, la esmolada catifa de ridicol, que li servia pera trevallar en públich, á semblansa d' un penó de combat, y posada á tall de *portier*, mes endins, y á la dreta, hi reposaba un' orga de movibles figuras, demunt de la qual s' hi enroscaba 'l *Schelling* al espussarse, gos de llanas, que sabia tendrers de duas potas, blincar pel vuit d' un cercol y bordar sempre qu' algú s' atu-raba prop del padris, sino dormia qu' era lo de costum.

A la esquerra y en un recó, hi havia la pertxa, un tabal que sabia atreure á la gent curiosa tot allunyant á la d'orellas delicadas; una pilota de retalls de teixits de colors, penjada d'un fil qu'ell destrament manejava pera fixar las fitas de son Circo, dos coixins llensats damunt lo assiento d'una cadireta de boga, y una caixa de fusta plena de trastos, propis pera fer jochs de mans. En son fons res s'hi veyá, tora d'un rellotje, que no anaba may, com si esperés darli corda pera contar no mes sas horas d'alegria, y unas pessas de robas de colors llampants, penjadass d'una estaca, que composaban segurament l'artistichestuvari dels acróbatas.

En Mitxa gálta s'asseya per costum en un tamburet de tres peus, estripat del coixí, un temps de damasch y plomas, enfront de la Neta sa companyera, que surjia 'ls vestits y mitjas ó 's combinaba un nou floch ab las cintas de sempre; mentres ell s'entretenia ab lo gos, tot caragolant cigarros qu'encenia ab la mateixa punta ja dispostá á llensar, punta que ni 's veyá al caurer, de tant aprofitada.

Generalment en dias de pluja no sortia de casa. Privat de trevallar, se l'haguera vist dret en lo dintell de la porta, mirant lo cel de quant en quant, tot movent sos llavis per contracció nerviosa, tal com si reneguéss de la misericordia divina, al veures esclau fins del variable temps.

En tals jorns, la curriolada dels xicots del barri, temerosa de sas iras, buscaba un altre lloch pera son esbarjo.

Ningú com ells li duya una tirria mes oberta; mes tampoch ningú com ells podia justificarla. En Mitxa gálta aborria las criaturas com las pussas son *Scheling*, y mes qu'una succesió de dias emplujats, que 's quant pot aponderarse. La mateixa Caterina, la Neta, segons ell l'anomenava, se li feya á estonas insufrible.

A n'els xicots may los deixaba ab tranquilitat. Si jugaban á «fet», se 'ls treya á crits y malediccions de la vora; si á «jeps», los hi prenia la pilota; 'ls llensaba la

baldufa si 's divertian al rotllo, y si s' entretenian fent corra á peu coix la «pedreta», ruixaba 'l tros de carrer hont hi tenian las casillas assenyaladas, tot enviantlos ab la llengua mes enllá del Botavant.

En cambi, 'ls xicots, observant que 'l sobrenom de «Mitja-galta» l' enfuria, 's venjaban de sos mals tractes, aixordantlo á copia de repetirli per tot arreu, sens respectarlo ni en los crítichs moments de sostenir á la Neta fent planchas al extrem de la barra.

Ell tenia á n' en Met de cap d' esquila per ço. ¡Y potser en Met ni menos se 'n cuydava!... Pero com era 'l grandassot de la patuleya y vivia mes á la vora, allí al tombar lo passeig de S. Joan, hont feyan carros, li tenia 'ls ulls fixats, portantli sempre amenassada.

En Met, ab tot, l' habia enfurismat mes d' una volta tentant á la Neta ab la mes sana intenció á pendre part en lo joch de «fet,» cosa de la qu' ell, com de tot, la 'n tenia privada. Mes tal seducció era molt escusable. La Neta 's floria al peu de la porta vejent com jugaban.—¡Sí-gahi!...—li deya 'n Met. Ella ullaba per dintre, y si creya lá ocasió bona, hi aventuraba una escapadeta.

Mes ja se sabia lo que li costaba en tornant.—¿D' hont vens?...—Del carrer.—¿Qué hi feyas?...—Jugabam.—No sabs lo que 't tinch dit?...

Y après d' aquet concret interrogatori, durant lo qual la Neta tremolaba de por fins á agafarli una convulsió histérica, sonaba un revés y un altre revés y s' ohia un ¡ay!... y un altre ¡ay!... hasta qu' un dolorós singloteix donava compte de la termenació del suplici.

Allavors si qu' era quant en Met s' acostava á la porta, pera cridarli, encés per la ira : «¡Malehit sias, Mitxa-galta!...

Fos porque no 'n fessen cabal, com lo lleó de la faula del ratolinet que s' entretenia arrant mateix de sas urpias ;

fos que, á imitació del célebre Crispin, s' esmunyissen per entre las camas de sos perseguidors al fugir d' una malifeta; es lo cert que la temible ronda de 'n Tarrés, que tant aterroritsats duya á n' els barcelonins, no tenia gens de dominació sobre la gent menuda, disposta sempre á ferne de grossas ab tal de conquerir una riallada á cambi de molts sustos y exposicions.

La patuleya que 's reunia en lo passeig de S. Joan y que tant aborria en Mitxa-galta, ho demostraba al menys aixís.

Ja n' habia fet de totas quant, un vespre en Met, qu' era casi un home y estaba á punt d' entrar al trevall en ajuda de son pare, tractá de despedirse del carrer, dedicantli sa última entramaliadura.

—¡Noys! .. ¡Veniul!...—digué á sos companys que ja feya estona s' entretenian á «las quatre pilastras.»—¡Veniul!... ¡Cuyteu!..—¡Apa!... ¡Som'hi!...—baladrejaren tots, desfentse de sobte lo rotllo per endevinar que lo que 'n Met podia comunicarlos los hi habia de complaure.

Y seguintlo saltironejant, s' abocaren dins lo carrer dels Petons ab tumultuosa gatsara, tal com un vol de falsiots al anar á joch.

—¡Escolteu!..—digué 'n Met á sos companys, un cop formats en rotllo.—¿Anem á apagar fanals?...—Ja está dit,—exclamá la majoría de la colla, aplaudint á cops de peus sa inspiració.—¿Y si ve 'l gura?—afegí un de desnarit, que ni menos s' hi engrescaba.

En aquell moment la finestra d' en Mitxa-galta grinyolá com si volguessen clóurela ab cuydado y no 'ls ho consentís lo rovell de las frontissas.

—¿Y si ve 'l gura?...—repetí 'l magristó, mes temerós que la primera vegada.

—¡Camas ajudeume!—respongué 'n Met, apretant á corre, seguit de tota la patuleya.

Tot just tombaban lo carrer en direcció de la explanada, sortí 'n Mitxa-galta de sa botiga, encaminantse, boy arrapat á la paret, com si intentés una sorpresa, envers lo

passeig de S. Joan. Quant era prop del Pastim, la curriolada ja s' esqueya al peu del eixidor de las ocas.

En aquell temps dels mistos de teya y de las llantias, l' alumbrat públich era tot lo modest que 's pot considerar. Un pal de fusta pintat de vert, en un cantó del qual hi descansaba una bombeta reclosa entre quatre vidres; veus aquí 'l tipo. Lo mecanisme per encendrels y apagarlos era de lo mes rudimentari. 'S pujaba per medi d' una escala de ma, engalsada al ferro ixent que sostenia 'l fanal, y obrint la portella, 's donaba vida ó mort al blé, segons tocavan á Santa María las sis ó las deu del vespre.

Comprés está qu' ab molt poca astucia podia tothom constituhirse en fanaler. L' únich obstacle consistia en arribar á la portelleta. Mes per un xicot atrevit y ágil com en Met desapareixia tota dificultat.

En un dir «amen», arribá dalt de la primera.

—¡Vival!.. ¡vival!..—cridá la colla.—¡A apagarlo! ¡A apagarlo!...

En Met, obrí la portella, tragué la bombeta, y descendí fins á terra, duhénsela encesa encare.

—¡A apagarlo! ¡A apagarlo!—repetí de nou la patuleya, corrent y blincant entorn del fanal com una familia de caníbals entorn la víctima que 's disposan á paladejar.

—¡A la una!... ¡A las dos!... ¡A las... tres!..—digué 'n Met, mes ans de contar las voltas de reglament, quinze bocas s' habian acostat á la bombeta, enviant un cop de tramontana al trist flamet, que feya estona lluitava per arribar á l' hora de llista com un centinella al qui domina la son á l' hora de rellevo.

—¡Bravo!.. ¡Viva!..—esclatá la colla en lo paroxisme de son entusiasme.—¡Ja n' hi ha un!...—digué 'n Met,—¡are cap al altre!...—¡Cap al altre!...—respongueren tots.

Y d' una sola investida arribaren al segon fanal repetint ab tota pressa la mateixa operació.

A cada flam que moria á boca ayrada, lo passeig s' enfosquia com si 'l cel anés ennuvolantse.

Quant l' avalancha queya sobre 'l que hi habia prop

del sortidor de Neptuno, 'l xicot magristó que tenia tant temor á la *gura*, doná la veu d' alarma.—¡Nos han descobert!... ¡Nos persegueixen!..

En Met, tombantse d' espatllas, dirijí una escudrinyadora ullada pels encontorns del jardí del General.

Unas sombras avansaban, guarintse á darrera de cada arbre pera no ser vistos.

—¡Gura! ¡Gura!—exclamá 'n Met, après d' espiar sos moviments.

—¡La ronda!—afegí 'l magristó ab veu tremolenca.

Y apretant tots á correr á darrera d' en Met, com una manada d' antilops seguint lo vell mascle qu' ha flayrat á sos perseguidors, abordaren lo carrer dels Petons á la desbandada, amagantse dins de las primeras escaletas pera no ser descoberts.

En Mitxa-galta s' esqueya al dintell de la porta tot aixugantse la cara ab un tros de mocador, com si acabés de fer una grossa correguda.

Als pochs minuts aparegueren los de la Ronda.

—Cap á la dreta, á dins las escalas...—digué 'n Mitxa-galta á sota-veu al que semblava 'l capitost.

Y la ronda 's dirijí envers hont ell signava.

Tothom sab l' aversió que 'ls barcelonins sentian per la ronda d' en Tarrés, célebre per sas brutalitats.

Entre 'ls vehins del carrer dels Petons, la tirria pujava de grau, porque tots eran d' aquells que per instinct aborreixen á tota autoritat que cobra per setmanadas, á tot representant de l' ordre públich posat á sou. En vá es dir pues, qu' al regoneixer la crítica situació de la patuleya de son barri, obriren tots sas portas ab l' intent d' acullirlos, burlant, aixís, á la llopada d' en Tarrés.

Apenas habian tingut lo precís temps d' amagarlos, trucá la ronda á l' habitació del primer replá.

—¿Quins xicots hi ha per aquí?...—pregunta una veu aiguardentosa.

—Aquí no mes hi ha que 'ls nostres,—respongué 'l vehí ab serenitat.

—¿Hont son?

—Al llit.

Efectivament tres dels de la colla s' habian tirat vestits y tot al catre d' un rellogat de la casa.

La mateixa pregunta feren al del pis de dalt, hont se n' hi habian acullit quatre.

—¿Tots son vostres?

—Mentres Deu ho vulla.

Qui tal deya era un matrimoni jove que no habia acabat encare la lluna de mel.

Al pujar la ronda l' altre escala, sorprengué á n' en Met que baixaba com á mes atrevit pera curiosejar.

—¡Aquet n' es! ¡Aquet n' es!—digueren al sobtarlo.

—¿D' hont vens? — li preguntá 'l capitost. — ¿D' hont vens? t' he dich...

En Met, amarat de suor per la seria correguda, no sabia com desempellegarse del interrogatori.

—Segueixnos,—li digué 'l capitost, empentantlo sens misericordia esglahons avall.

Cuant passaban per la botiga del saltimbanquis, un de la ronda exclamá :—¡Ja 'l tenim! ¡Ja hem agafat l' óli-va!—Y que 's lo quefe de la patuleya,—respongué 'n Mitxa galta.

En Met li fuetejá 'l rostre ab una mirada plena d' ira, y deduhint per sos ayres qu' era ell qui 'ls habia espiat, li dirijí una imprecació á l' altura de sa traydoria. De sobte desviá la vista y 's quedá com embadocat. La Neta, lo contemplava desde la finestra de la cuyna, bo y aixecant fins á sos ulls la punta de un devantal, á fí de que no la comprometessen las grossas llágrimas que feya estona s' hi empentavan.

..

En pocas setmanas s' habia operat en la naturalesa d' en Met una revolució de trascendencia. Efecte, sens dubte, del rigorós escarment qu' habia sofert per sa dar-

rera entramaliadura, tot en ell se notaba transformat. Sas faccions eran mes acentuadas ; sa mirada mes intensa ; mes amorenida sa pell ; mes reposats sos ayres ; tot aixut son enrahonar ; en fí, consignant que sa tia fins l' hi notaba la creixensa, queda dit que son cambi era radical.

Pero hont se destacaban mes sos progresos d' home, era prop de son pare, en lo trevall. Com si cap idea estranya entevanés sa testa, ó com si tractés de fondrer en lo calor del trevall alguna idea que l' entevanaba, es lo cert que 'n Met, ab s' atenció y activitat, se col·locá al poch temps á l' altura del mes expert fadrí.

Generalment trevallaban en la explanada, en lo marge del passeig, y enfront de la botiga, sobre tot, quant ajustaban los círcols de ferro al bastiment de las rodas á copia de foch. Allavors era ocasió de veure 'l. Nu de braços, descobert de testa y espitragat, encaixaba 'ls círcols á cops de martell, mentres son pare sostenia la roda pel botó ab las tenallas y un dels fadrins engalsaba 'ls raigs á forsa de munyeca. A cada cop de martell la fusta s' encenia, aixecant una fumera al ruixarla l' aprenent ab la regadora, que feya plorá 'ls ulls dels curiosos que sempre 'ls enrotllaban. Suat en Met y brut de tot arreu, agafaba la roda, encesa encare, ab sas propias mans, fentla rodolar fins á ajeurerla en un fons ja fet exprés, hont l' aprenent hi abocaba grapats de terra per apagar sas darreras flamaradas.

Sols se comprenian tals avenços en son ofici, considerant que 'n Met habia nascut, com si diguessim en lo mateix obrador ; mes molt hi feyan son geni y sa voluntat, qu' era ferma. Ell era l' últim en desar las eynas y lo primer en despenjarlas. Pera dirho en un mot, del matí al vespre no 's movia del trevall.

En arribant al vespre si que 'n Met era un altre. Net de cara y mans y mudat de roba se l' haguera vist en havent sopat donant un tom pel passeig fins al jardí del general, recullintse luego pera continuar sos avenços en la guitarra.

Aquet esturment era son únich amich. Cada dia en arriuant á l' hora de costum, entraba en son cuarto, situat al fons de la casa, y recolsantse en lo dintell de la finestra, que donava al carrer dels Petons, buscaba y rebuscaba ab la punta de sos dits un tó perdut, una nota no trovada, un ayre popular ó l' oblidat acompanyament d' una cansoneta.

Observant son retrahiment, á tothom haguera sorprés que fós éll aquell xicot tot expansiu, alegre y aixiribit á tothora, sempre disposat á ferne alguna de salada. Y lo que més hauria sobtat, es veurer quant prompte habia fugit de sa memoria lo recort de son espía en Mitja-gaita, del qui havia jurat venjarse al veure's en llibertat.

En efecte; 'l veyá de tant en tant, tornant á casa ab lo *Scheling* al bras y la barra á la espatlla, seguit de la Neta, qu' arrossegaba 'l farsell del *attrezzo*; ó 'l topaba alguna volta ja vestit com una persona pels encontorns del obrador; mes son desitj de venjansa no se li haguera notat may.

Puntejant un solo estava per final d' una llissó, quant arribá á sas orellas una tos estrafeta, qual persistencia li feu perdre 'l compás. Mogut per la curionitat, arreconá la guitarra al peu de la finestra, y abocats'hi de sobte, reconegué ab una ullada rápida com un llamp l' altre bandada de carreró. Totduna 's fixaren sos ulls en la finestreta de mes avall, hont un capet de noya hi sobresortía, fixo y atent com un benaventurat que pensés en la gloria. «La Neta...» 's digué 'n Met ab indiferencia. Y agafá de nou la guitarra.

Tres ó quatre jorns mes tart, y mentres ensejaba una pessa d' estudi, qu' un conegut seu n' habia tret una copia, la mateixa tosseta 'l distregué.

«La Neta...» torná á dirse. Mes en lloch d' abocarse en la finestra com en la vetlla anterior, adelantá la cadira decantantla pera recolsarshi ab mes comoditat.

Fós que l' envanís lo sapiguer que l' escoltavan; fos qu' acudíssen á sa memoria ab sa brillantó y colorit, mes

viús encare á la llum d' una passió sobta, sos recorts dels darrers anys, es positiu que la impressió rebuda al adornarse de la Neta 'l posá capficat y pensatiu, tal com un home que mira son pervindre ab lo telescopi de la realitat.

De sobte s' alsá de la cadira, 's passejá amunt y avall del quarto, y com si 'l foch d' alguna impertinent idea li estabellés lo cervell, exí á la finestra pera rebre 'ls afa-lachs d' un ayret suau.

Al tréurehi 'l cap, sos ulls toparen de cop ab los de la Neta, qu' ab una ma sota la barba y l' altre entorn lo test hont hi floria una passionera, guaytava de ficso en dalt, com si esperés l' audició d' una nova tocata.

No sé si en Met habia conegut fins á las horas lo efecte d' un xoch semblant, d' una explosió com la que 'n resulta al toparnos d' ulls, quant las ombras del misteri 'ns ubriacan y l' esprit se delecta ab lo descubriment d' un mon que ni solament ha presentit. Lo cert es que 'l cor d' en Met vá batre com las aletas d' un colomí que la mare crida pera bequetejar, moguentse sos llavis á l' hora com si volguessen donar eixida á algun pensament que no acertaba á confegir al revestirlo de la paraula.

«¡Neta!...» digué per fí, reduhint á sos últims termes aquella encarnació.

La Neta ni gosá á mirárse'l, confosa potser de sentirse anomenar per primera volta ab tanta dolcesa.

«¡Neta!...» repetí 'n Met, ab veu mes sostinguda.

Llavors la Neta, temerosa de que 'ls oís en Mitja-galta, signá 'l fons de son quarto, com advertintlo perque enra-honés ab precaució, invitantlo ensemps á continuar, ab lo magnetisme de la més encisadora de las miradas.

Inútil es consignar aquí lo que 's digueren en aquellas dolsas horas de quietut, que tant convidan á nostre esperit á la expansió, aclaríntnos ensemps las tenebras de l' ánima. Tot ressurtí; tota la escala de sa vida fou recorreguda trast á trast, atent l' oído sempre y vigilant perque no fos interrompuda l' armonía de son diálech ab un crit desentenat d' en Mitja-galta.

Desde aquella nit 'n Met ja no 's cuydá mes de sas llissons. Als tons suaus de la guitarra preferí 'ls dolsos mots de la Neta; al «solo» sentimental l' amorós «duo.»

Sis mesos après la guitarra jeya en un recó de son quarto, mitj tombada com la muller que demostra á son marit un sobte resentiment; ab sos bordons rovellats, rompudas sas cordas y caragoladas, com evidenciant sas extremitats darreras y coberta sa caixa ab lo llensol de mort que las piadosas aranyas li habian anat teixint al preveure sa propera fi.

Mes en Met ni ho veyá. En sas horas de repós no tenia més ulls que pera contemplar l' agraciat rostre de la Neta hont sempre hi sobtava nous tochs.

Molt habia cambiat, en efecte, desde 'ls últims sis mesos sa companyona de finestra.

Al convertirse en papallona son físich s' habia modificat gradualment. La morenó de sa pell s' habia aclarit una mica, al revés de la d' en Met; sos ulls aparentavan mes foscos; mes molsuts y encesos sos llavis; sas espatllas mes arrodonidas; mes plena, en fi, tota ella, com si la Naturalesa ja la deixés de sas mans per véurerla del tot modelada. Habia crescut proporcionalment, y prou se li coneixia al observarla ab son trajo de saltimbanquí. A sa curta faldilleta d' acróbata hi duya un farbalá més; pero com no bastaba á cubrir la esbeltés de sas formas, al adonarse'n ella per las atrevidas miradas dels espectants, baixaba la vista fins á terra.

Prou á n' en Met li dolia que passés la Neta aytal vergonya.

En sos col-loquis amorosos mes d' una volta li habia demostrat son sentiment per véurerla ficada en aquella vida de miseria y fanch. Ella baixaba son cap, al sentirlo, aixecantlo luego gradualment pera pregarli ab lo llenguatge dels ulls que no fós éll qui envenenés la ferida que de criatura li habia obert la desgracia.

Parlant sobre aqueix tema s' esqueyan precisament, quant prengué cos lo temor que sovint los assaltaba. Fe-

ya alguns dias que la Neta, sentint una fressa extranya, ho avisá á n' en Met ab un signe, á fi de posarse á cobert de tota sorpresa. Gelosos abdós d' aquellas horas d' esbargiment, abandonaren la finestra; mes, com no succehí res de lo que s' imginaban, hi sortiren de nou ab menos temor que may. Aquest dia, donchs no fent cabal d' un lleuger soroll que la Neta oigué de sobte, per haber fallat las primeras sospitas, continuaren en sos llochs sens cap mena de reparo.

Totduna, y quant mes interessats estaban en la apassionada conversa, aparegué darrera las espatllas de la Neta lo rostre esgarrifós d' en Mitja-galta. Per las guspiras de son esguart s' endevinaba 'l rencor que 'l dominava. Sa cara envolta per las sombras, feya por de mirar de contrafeta.

«¡Traydora!... exclamá entre dos renechs, separant los ulls d' ella pera dirigirlos á n' en Met. Y encolerisantse mes y mes al toparse ab lo cap de colla de la patuleya, agafá á n' ella per las cuas, etjegantla á terra y tancant los porticons de la finestra ab la fúria d' un endemoniat.

*
* *

Al cloures la finestra compregué la Neta per primera volta l' abim pahorós envers hont relliscaba sa existencia.

Devant sos ulls mitj closos, un estol de llumenetas s' hi bellugaban en esbojarrada furia com si fossen un exércit de dimoniets que 's mofessen de sa malastruga planeta. Ajeguda al peu de la paret, ni gosava á mourers, temerosa de provocar ab la protesta d' una serena mirada la ira de son escarceller, al qui sentia per sa vora, respirant afanyosament, com si li nuessen la gorja las violentas extremituts de sa enrabiada.

Ni tant sols basquejava pera recullir sas robas, mitj caygudas al sachsejarla son tirá pera llensarla á terra en vergonyós cástich.

«¿Hont tens lo seny?...» digué de sobte 'n Mitja-galta, ab veu de tró, donant una gambada en darrera.

Al cop de son peu traquetejá lo pis, y 'l llum de gresol, que penjava d' un clau de gancho, féu un moviment de rotació, ferint de plé per una estona lo rostre contrafet d' en Mitja-galta.

«¿No sens que 't dich?» repetí ab veu nerviosa.

Lo *Scheling*, que s' havia despertat, potser á lo mellor de son somni, tal vegada quant ab la imaginació s' entretenia repassant las voras d' una brenilla de costella, cayguda á sos peus com per miracle, saltironejava dels genolls de son amo als peus de sa mestressa, gemegant desconsolat.

Aprés de cinch minuts de silenci, la Neta alsá son cap, mitj tombá son cos, y aixecantse peresosament fins á caure asseguda al extrem de son catre d' estisora, exclamá fent un gros respir: «¿Quí sou vos?...»

Sorprés en Mitja-galta, mirá una estona fit á fit á la Neta, finint per abaixar son cap al pes de sa confusió.

En efecte; ¿qué l' hi podia respondrer?... ¿Quín dret tenia sobre d' ella?... ¿A qué venia son interrogatori?... Si la exasperació que 'l dominava era nascuda per sorpénderla en bonas relacions ab en Met, ella, qué tenia que véurehi?... Habia de participar de sas extravagancias?... ¿De son aborrimient envers la quitxalleta?... Ademés, no se 'n habia venjat prou de 'n Met, encare, ab sa vergonyosa denuncia?... Y si temia la separació de la Neta, sospitant lo ferm atractiu d' un amor lleyal, no 's feya culpable per son egoïsme?... No renegaba continuament de sa sort?... A que, donchs, fer la traveta á la dels altres?...

No sé si en Mitja-galta 's feya aquestas ó consemblants preguntas, mes axís era de creurer per l' actitud pensativa qu' observava.

«¿Quí sou vos?» repetí la Neta.

En Mitja-galta adelantá un pas en ademan amenassador tal com una fera que 's disposa á abrahonarse; mes rete-

nintlo una forsa desconeguda, l'estrep potser de sa consciencia, que 's removia feya estona dins son cervell, reculá ab gradació visible fins á conseguir son primer lloch. Al arribarhi, lo Scheling, que jeya sobre sas potas darre-ras, tragué sa llengua en fora, y feu tres ó quatre bots á la seguida ab intenció de lleparli carinyosament las mans.

«Dius qui só jo?... confegí, tremolós, en Mitja-galta. Lo Scheling, ab tot y ser una bestia, no 'm faria semblant pregunta. Tu no sabs lo que foras si en lloch de condu-hirte de la ma t' hagués abandonat en mitj del carrer, com qui llensa 'l trastot que li fa nosa. Es cert que t' he capulat ja de menuda á copia d' anguniosos exercisis; mes la boca crida 'l pá; 'l pá crida la moneda, y jo sols he sabut eurer la moneda á forsa d' esllomaments y capgira-das: tretse anys de veuret creixer de dia en dia, ab un in-terés semblant al teu per la passionera, tretse anys de cor-ra 'l mon, exposant al públich nostra vergonya á cambi d' un bocí de pa, que 'ns hem partit tot temps damunt la mateixa taula; tretse anys sostenint en nostres llavis, sen-se dírnosho, un idéntich desitj, lo desitj d' una sobtada sort que millorés nostra situació; tretse anys de veurens, d' observarnos continuament y de sorpendrens fins la mes insignificant variació, jo, sobre tot, que m' hi adonat de tos cambis ab ulls mes que envejosos; tretse anys de con-tínua pena, ¿no 'm donan, viva Deu, prou autoritat per imposarte'm?...

Dius qui so jo?... Be 's coneix prou que sols has pensat ab tu mateixa, quant ni un moment de la vida has tingut pera ton company de desgracia!... Ni una estona de cu-riós capficament pera endevinar las lluytas que sosté mon cor á totas horas!... Pera descobrir l' anguniós martiri que sofreix mon seny, lo seny de l' home qu' á ton costat, dia per dia, ha viscut sacrificantse!...

Ah!... Tu prou sabs quantas flors han esclatat en ta passionera; cuantas se 'n assecan y brotan á la vegada; mes los misteris de l' home que 't cobeja... Cóm téns de saberlos, si 'l primer dia de mirarnos cara á cara 'm pre-guntas: «Qui sou vos?...

La Neta va remoures en son seti neguitosa y capficada. En Mitxa-galta, conmogut, estigué una estona en suspensió.

«Qu' heu tingut?... ¿qué t' ha dit?... ¿Qué has projectat?... prosseguí ab un cambi d' entonació sobte. «No puch saberho?... continuá, reparant la inmovilitat de la Neta.

La Neta decantá son cós, mogué son cap en significació d' aburriment, y fregantse 'ls ulls ab lo palmell de sas mans, com s' hi tingues una importuna brossa, exclamá ab veu feble: «Deixeume estar!... Jo no vos he dit res!... ¡Ni vos coneixol!...

En Mitxa-galta li clavá sos ulls á sobre llampeguejants de despit. A ser fullas de punyal li atravessaba las entranyas. Mes la Neta ni se 'n adoná.

Tot seguit despenjá 'l llum de la paret exint á lleus passos del quarto. Lo Scheling anava á son darrera ab las orellas y cua baixas, com si li raqués moures de l' entorn de sa mestressa ó temés la retinguda ira de son amo.

Quant lo llum d' en Mitxa-galta parpallejá en lo sostre per darrera volta, la Neta s' extengué á son catre ab ayres de reposar.

Son bras desnú eixia com ert fora de la márfega; sos pits mitj desabrigats, onejavan al impuls de son violent alé, y sas molsudas camas removíanse, no encertant una bona posició pera fixarse. Al últim, mitj endormiscada, confegí sa boca un mot y altre mot, fins que 'l somni, apoderantse de son esperit, la posá en conversa ab si mateixa.

Y parlá d' una noya com una Concepció de maca, que corria pel mon, girat enrera son cap temerosa porque no l' assolís un gegant que la perseguia; una noya vestida com ella de retallots, mitj descalsa y ab las trenas desfetas, que 'l vent s' entretenia en escampar, y vejé que duya una flor á la má, una flor semblant á la passionera; mes, blanca com una tofa de neu; y observá qu' aquella flor tenia 'l poder de cridar envers de si tota mena de riquesa; telas, joyas, cotxes y diners, molts diners; sino

que 'n queya una fulla cada dia; y seguintla, seguintla, repará que la noya 's detingué en lo cayre d' un abim, y que guaytá la flor, y que veyent que sols una fulla l' hi quedava s' ensopí, s' ensopí perdent l' esma; fins que al bell punt d' estimbarse, sentí 'l frech d' una má en sas espatllas, d' una má que no era la del gegant...

Y 's desvetllá de sobte, fent un sospir afanyós, com si un pes feixuch reposés en son pit, privantli la respiració.

«Hont soch?... Qué m' ha passat?... Quin' hora deu esser?...» se digué; y saltá del llit, corrent fins á la fines-tra que s' obrí d' una revolada.

Era á punta de dia; en aquella hora de duptosa claror triada per la Naturalesa pera despertar-se, á fi de mostrar-se més seductora als ulls de la humanitat ab son coquetó recatament. Hora de perfums y armonias, que l' ayre suau de la nit escampa pel mon ans de recullirse, com si volgués despedirse 'n ab una tendre y encisadora serenata.

La Neta aixecá son cap pera mirar l' hora en lo rellotje del cel, y vejé... Y vejé oberta la finestra d' en Met, y s' adoná que hi havia un llum en son cuarto, que per moments se debilitaba; y observá una sombra en mitj de la paret, una sombra com la d' un cap qu' una má sostenia per dessota, tal com si estigués en perpétua meditació.

(Seguirá.)

JOAN PONS MASSAVEU.

LA CRISTIANA DE LA ZÁIDIA (*)

(LLEGENDA)

I

BELLAS horas de la nit
de calma y misteri plenás,
dolsa pau, cóm te 'l enmenas,
cel amunt nostre esperit!

Pipellejan las estrellas
á milers per la foscó,
com ilusions en lo cor
mitj fadat de las donzellas;

Y mentres las flors exalan
de son fullatge l' aroma,
dintre son llitet de ploma
tendres niaradas s' aixalan.

Entre floridas marjadas
callada la font rodola;
sodolla de goig, tremola
de la llum á las besadas;

Y un rossinyol que s' ho mira
del cim d' un tey, ab frisansa,
vol desfogar l' anyoransa
y en lloch de cantar, sospira.

(*) Aquesta bella poesia obtingué premi en los *Jochs Florals de Valencia* d' aquest any.

Recull sas queixas lo vent,
afogats en seus remors,
més perceptibles als cors
que no á l' orella 's van fent;

Y en l' ayre los ulls se 'n van
volguent seguí' á l' esperit,
quan alta hora de la nit
alsa 'l rossinyol lo cant:

Que del cel las tremoladas
llums que s' apagan y encenen
son sospirs que van y venen
entre ánimas despariadas.

—
Aixís, al balcó que dona
de casa seva als jardins
mitg abocada, pensava
la hermosa Teresa Gil.
Seguint á la fantasia,
divaga per l' infinit
sense adonars del que passa
als peus de son camaril,
fins que una sombra aixecantse,
com atreta pel desitg
al balcó, darrera d' ella
fícas també cambra en dins.
En uns coixins cáu sorpresa
la dama, sens mot per dir,
y un cavaller á sas plantas
flecta los genolls humil.
La mirada en sos ulls fixa
com si un llamp hi reflectís,
empresona entre las sevas
una má de gessamí.
Preten retirars Teresa,
ell l' atrau més á son pit,
va per cridar y en sos llabis
un bes fa lo crit morir.

—¿Coneixeu-me?—No deuria,
quan d' aquest modo heu entrat.

—Si á la porta hagués trucat,
lo Rey, no l' amant, seria.

—Lo Rey veig en vos, y fora.
—Vostre amor á cercar vinch.
—Jo per vos gota no 'n tinch.
—Sóbramen pels dos, Senyora;

Crema un volcá dins mon cor
encés per vostras miradas.
—No es propi en donas honradas,
rebre per assalt l' amor.

—A meritárlu he vingut.
—Tornáu, com cal, en ple dia.
—Vos sou ja la vida mia...
—Cavaller sempre heu sigut....

—Y ho seré; més deixéu que ara,
ja que del cel me veig dins,
del alé dels serafins
sente l' oreig en ma cara.

Sé ja, amor, que ab mi penseu,
que us dono pler quan us miro,
y vos sola quan sospiro,
per qui sospiro sabeu.

Y com d' eix front la blancura,
las rosas de vostras galdas,
del cos las etxuras altas
y lo esbelt de la cintura,

Us fan per mos ulls hermosa
y encara pel cor molt més;
esclau vostre lo Rey es
y als peus la corona us posa.

Ab l' amor vostre si us plau
corresponneu al que us dono,
y us daré per setí, un trono;
per niu d' amors, un palau.—

Calla 'l Rey, mes de sos brassos
preten en vá fugir ella,
com salvarse la donzella
d' aquells amorosos llassos?

Lluyan desitg y temor
y la forsa ab la bellesa,
retxassan las mans la ofesa
mentres la perdona 'l cor.

Mes lo cavaller no enten
que la victoria es segura,
y convéncherla procura
parlantli ab conmós accent.

Jura portarla al altar,
oferintli fins la vida...
y ella romp al fi, rendida
en sos brassos, á plorar.

Oh estrellas pipellejantas,
guardaune 'l secret si us lleu...
rossinyol d' hermosa veu,
canta més, si l' amor cantas.

II

La lluna de mel semblanta
sigué sempre al sol de Juny,
las flors de la primavera
fa tornarlas dolsos fruyts.
Dins los jardins de la Záidia
la Teresa del mon fuig
y ab dos fills del Rey y d' ella,
sola viu de tothom lluny,
Fora 'l Rey y un frare negre,
no entra en aquell lloch ningú,
l' un en sos ulls á mirarse,
l' altre á ferli baixá' 'ls ulls,
y la font que en mitg del pati
murmurant, romp la quietut
d' aquells llochs, sab bé las llágrimas,
d' ella que en sas ayguas du.
Com la tórtora enviudada,
quan lo Rey llunyadá surt,
si ab los infantons no juga
l' anyoransa la consum;
y al frare que l' amonesta

á rompre 'ls llassos impurs,
segons ell, que al Rey En Jaume
á un mal fi lo poden dur,
callar vol del matrimoni
lo secret, y en son orgull,
per ofegar las protestas
del cor, febrosenca 'l puny.
—No vulgau l' ànima perdre
com heu fet ja ab la virtut.
—Fra Ramon, encomanantla
al bon Deu, faig lo que puch.
—En nom del cel, vos ordeno
rebujar al Rey il-lús.
—Manáu que lo sol s' apague.
—Anatema... —Sou injust...
—Ma veu es la de l' Iglesia.
—Acullirme en ella vull.
—Parléu, donchs.—Es impossible,
que un pany en los llabis duch...—
y el frare d' allí s' allunya
ple de zel y ple d' enuig,
y ella marceix de sas galtas
las rosas, ab foch dels ulls.
Així 'ls mesos y 'ls anys passen
de l' alegre joventut,
y si bé l' amor no mimba,
l' atractiu de prop seu fuig
y més, en ella, al fer presa
un mal que ni se 'l presum,
mal terrible que á la Zàidia
no 'l gosa á nombrar ningú,
perque 'l doctor li disfressa,
ab un nom desconegut.

—

Un jorn, d' afegí' un brot més
als llorers de sa corona,
torna 'l Rey, ab sos guerrés,
y tant tost d' ells s' ha després,
la volta á la Zàidia dona.

Aixís que 'n salva 'l llindar;
ja 'ls brassos á l' amor obra;
més al anarla á abraçar,

los ulls se te de fregar
ple d' angunia y de sossobra.

¿Qué veu? D' aquella hermosura,
trasllat dels àngels del cel,
s' ha eclipsada la llum pura;
si un raig en sos ulls n' hi dura,
del dol llú á través del vel.

Solchs l' angunia obrí en son front,
blaqueja sa cabellera,
sas galtas de rosa vera
y 'ls clavells del llabi, hont son?...
¡Torná ivern la primavera!

Torbat queda 'l Rey, Teresa
se fa enrera senglotant
d' un torment infernal presa,
la caballera despresa,
la mirada divagant.

Y al passar per son magí
la sospita d' uns agravis
que may ella 'ls presumí,
al Rey tot quant sent vol d'í,
mes la véu mor en sos llabis.

¿Qué fer, bon Deu? Cap dels dos
sab convencers del que veu:
—Teresa, fa 'l Rey, sou vos!..
y la dama ab tó conmós
li respon:—No 'm coneixeu?

¿No sou ja qui á mos peus veyá
fentme protestas d' amor!
¿No soch jo la que 'm somreya
escoltantvos, per que 'm creya
que 'm parlavau de tot cor!

¿No sou vos el que assaltareu
la cambra en hont jo vivia!
¿No soch la que al temple 'm dareu
la má, ó vos qui jurareu
que etern vostre amor seria!

Ara, oh lassa, sols fins ara
veig per qué 'm fereu prometa
guardar nostra unió secreta.
¡Ay fills meus, que 'l vostre pare
del cor que 'm va dar m' ha treta!...—

Y aixó dihent, als infantons
entre sos brassos rebrega,
de llàgrimas y petons
omplena 'ls ignocents fronts
y al dol més amarch s' entrega.

Llavors dona 'l Rey un pas
fent un sospir d' amargura,
ho veu ella, hi corra, 'l bras
esten en Jaume, y:—Qué fas,
desventurada! murmura,

¿No comprens que no es possible
seguir vivint com avans!
no se t' ha fet ostensible
quelcom dolorós, terrible,
que s' acosta per instants!

No veus, no sents ni capeixes
lo que jo no 't goso dí!
Guayta al mirall si 't coneixes,
y dirijirás tas queixas
llavors á la sort, nó á mí;

Que si avuy, á pesar meu,
ab mos fills de tu m' aparto,
es Teresa, be ho sab Deu,
ab tant dolor, ab tant greu
que no es possible explicarho.

Mes Deu ho vol y acatar
precís es lo qu' Ell disposa.
Jo per xó no haig d' oblidar
lo molt que has estat hermosa,
l' amor que 'm vas inspirar.—

Y suaument per lo ropatje
acompanyala devant
d' un Sant Llatzer, y signant

del pobre lleprós la imatge,
se 'n va dihent:—Prega á aquest Sant.—

Com si un llamp hagués brunzit
en sos ulls, ab veu trencada
pel senglot, pega ella un crit
á la esclava:—Tot seguit
un mirall!...—y á sa tornada

aixís que al cristall se mira,
l lensant un ay! horrorós
contra 'l mur violenta 'l tira,
s' arrenca 'ls cabells, delira
y cáu devant del lleprós.

III

Ay, qui l' ha vista y la veu
la infelís Reyna leprosa!
Pobre flor del liri blanch,
marcida y seca avans d' hora!
Babeja 'l lliurach impur
son front, de la neu vergonya,
del cálzer secan la mel,
sava y deliciós aroma.
Enneuladas cargolant.
va sas fullas que 'l mal corca
y de la dissort al pes,
inclinan ben prest colltorta.
De la Záidia lo palau
més que palau sembla tomba,
no hi entra ni un raig de sol
per ajimesos ni portas,
que 'ls té tancats á la llum
la dama que dins s' hi anyora.
No hi cantan ja rossinyols,
no hi brotan clavells ni rosas,
de sas fonts lo murmolletg,
més que goig, tristesa dona.
La nit allí no té fi,
sos ecos cap cant deixonda,
lo qu' era d' hurís serrall
sembla clausura de monjas,
que de la oració la véu,
es la sola qu' hi ressona.

—Doctor, no hi há per mon mal
medecina sanitosa?...
Fra Ramon, no reveuré
al Rey ni una sola volta?...—
La resposta que li fan
sas esperansas s' emporta.
—Deu de tot mal pot guarius
—Al cel los justos se trovan.

—

Al cap de molt temps, un dia
los ecos vé á despertar
de la Zàidia, una armonia
que á Teresa 'l front fa alsar.

—No son los clarins del Rey
aquestos que al carrer sonan?—
y la gent que té á servey,
que sí, tristament responen.

Folla d' emoció, al instant
un vel deixas caure sobre
y el nom del Rey murmurant,
corra al ajimés y l' obra.

Ciudadans, ganfaloners,
comparsas y clerergia,
ab musichs y cavallers
omplenan á gom la via,

Y en Jaume 'l Conquistador,
que yé de Murcia trionfant,
voltat de tota la cort
sota tálam va marxant.

Al véurel, sent á la boca
muntá' 'l cor y tot ho oblida,
fora l' ajimés s' aboca,
concentre en los ulls la vida;

Y al abrassá' ab la mirada
á aquell que sa vida era,
sospirant agosarada
l' instant que la miri espera.

Més ay! no hi tomba la cara
ni el pas del cavall hi atura,
y fins llavors no repara
qu' es major sa desventura.

Ab lo Rey formant parella
altra dama 'l seu lloch roba,
y s' adona qu' es més bella!
y li sembla qu' es més jove!

Veu la corona en son front,
veu lo somriu en sos llabis
y sent lo dart del afront
y la febra dels agravis.

Delirant de indignació
apostrofa's se proposa,
qu' ella es del Rey d' Aragó,
si no la amada, la esposa.

Mes ay! á la gola espira
la veu al aná' á cridar,
y tot defallintse, mira
la cavalcada passar.

Mimba en lo carrer la gent,
la cridoria va allunyantse...
ja re 's veu... ja re se sent...
Adeu per sempre esperansa!

—Doctor, del mal que sofreixo
que 'm traguesseu no voldria!
Fra Ramon, al fi aborreixo
al home per qui dalia!—

Y ab tó de fonda amargura:
—Deu no ho vulga, fan los dos,
qu' esteu en camí de cura
y el Rey es lo vostre espós.

IV

Roma que als débils ampara,
tornant per la pobre Reyna,
sos drets vindica y esposa

del Rey pugué dirs' Teresa.
Guarí á la infelís malalta
un miracle de la ciencia,
y el mirall una altra volta
pugué dirli qu' era bella;
més l' amor per lo que viure
y se' hermosa volgué sempre,
no li tornavan ni Roma
ni 'ls miracles de la ciencia.
Passavan mesos y anyadas
y al Rey no tornava á veure,
tant sols de recorts vivia
en los llims de la tristesa,
los ulls inundats de llágrimas,
los llabis grochs com la cera,
las galtas color de lliri,
lo cor enconjit de pena:
y encara del Rey en Jaume
parlava á tot hom que veyá.
—Juglar, aixís Deu t' ajudi,
com si vens d' aquellas terras
hont lo Segura s' escorra
entre boscos de palmeras,
contarme quelcom volias
del Rey que 'ls serrahins treya.
—No vinch pas d' allí, Senyora,
que ara torno de Montesa
ahont dels amors d' en Jaume
he tret la cansó derrera.—
Canta 'l juglar, á la dama
punyals sas paraulas semblan.

—

I

Del Rey en Jaume canto l' amor.
gloria d' Espanya y orgull del món.
Sols una volta dona lo cor,
tota sa vida un amor l' ompl',
com més temps passa feyas més fort.
Benhaja l' amada
del Rey d' Aragó.

II

Viuda y soleta, vetllant un mort,
tróvala en Jaume, dintre Montsó.
—Com no t' apartan, llassa, d' eix lloch!
—Ay de quí resta sola en lo món!
Ma esposa sigas —Guanyan l' amor.
Benhaja l' amada
del Rey d' Aragó.

III

La má li allarga besantla al front.
—Junts hem de viure de nit y jorn.
Ans que deixarnos, mánquins lo sol;
ans que vos miri d' altre senyor,
dráguim la terra, vinga la mort:
Benhaja l' amada
del Rey d' Aragó.

IV

Desde aquell dia bon Deu, quin goig!
al costat sempre la bella amor.
—Cor, que desitjas? dígam, que vols?
¿Una corona? te 'n daré dos...
Per tu han de dirme conqueridor.
Benhaja l' amada
del Rey d' Aragó.

V

Fou l' armadura gala dels dos,
palau la tenda, antorxa 'l sol,
clarins sos cántichs, combats sos jochs
y en las delicias de son amor,
l' escut d' en Jaume bla llit de flors.
Benhaja l' amada
del Rey d' Aragó.

VI

—Oh dolsa aymia, Reyna del cor,
jo 't daré imperis, garlandas d' or,

del mar lo ceptre, lo món, si 'l vols.
 Quin goig, esposa, si en pach d' aixó,
 un fill lograva, del teu amor.—
 Benhaja la amada
 del Rey d' Aragó.

VII

Y un fill tingueren, mes un tan sols.
 Nasqué en batalla, batejat fou
 ab sanch de moros: Gloria es son nom,
 Desd' aquell dia lo rey sortós
 se té per l' home més gran del món.
 Benhaja l' amada
 del Rey d' Aragó.

VIII

Perxó al morir-se sos derrers mots'
 y sas miradas per ella son.
 —Adéu, ma espasa; adéu, Tisó.
 Fidel me fores, teu es mon cor!...—
 y al punt besantla deixá aquest món.
 Benhaja l' amada
 del Rey d' Aragó.

—

Quan la cansó ja es finida,
 inmóvil la dama queda,
 mans plegadas á la falda,
 la mirada á las estrellas.
 Fra Ramon va á deixondirla
 y aixís sospirant diu ella:
 —Féume un convent de la Zàidia,
 talléume la cabellera
 y ensenyéume de quin modo
 los Sants aquí al mon hi resan
 porque si ab mos prechs lograva
 per lo Rey la gloria eterna,
 al menys ay! coneixeria
 l' amor méu, quan inmens era.
 Morí aquell qui jo estimava...
 Féu un convent: enterréume!
 FRANCESCH UBACH Y VINYETA.

EN LA TOMBA D' UN HÉROE.

UNA lluyta jamay interrompuda
ma vida fou, mes foren també tantas
mas victorias quants foren mos combats.
Pera véncer nasquí: jamay altre home
tants llores en son front ha pogut veure
com jo n' he trepitxat... mes ¡ay! ma gloria
devant de mas passions va desvanéixers:
per mí jamay vensudas!...

J. M. OLLER.

BIBLIOGRAFÍA

HISTORIA DE VILANOVA Y GELTRÚ PER EN JOSEPH COROLEU, ab un prólech d' en Víctor Balaguer (1).

o Sr. Balaguer, en son prólech, ha definit molt bé l'alcans é importancia de la obra que 'ns ocupa.

Ah! esclama, si en cada poble de Catalunya hi hagués un cronista com en Coroleu—y m' empresso á dir que de veras n' hi ha alguns y digníssims;—si cada poble tingués qui desenterrara glorias olvidadas de la localitat, tradicions de comarca desconegudas, documents importants sepelits baix la póls dels arxius municipals ó parroquials; quant prompte, y bé, y fácilment s' escriuria la historia de Catalunya, la del poble catalá, de sos habitants y de sas institucions, no ja solzament la de sos reys y sas guerras, com fins aquí en general s' es fet.

Perque la historia de Catalunya encara no está escrita.

Eixa historia, es á dir, la dels catalans—y molts d' altres, podia anyadir—no s' escriurá fins que autors de alsadas miras y horisonts extesos, com En Coroleu, y demés que n' coneix, haigian escrit per manco la dels poblats mes capdals del Principat. Eixos son los obrers que aplegarán los materials, y picarán, cisellarán y esculpirán pedras, capitells y columnas pera que après vinga l' mestre á erigir lo monument.

Estém conformes de tota conformitat ab aytal apreciació.

De molts anys, si be en petita escala y ab parcials estudis, nos hem esforsat á demostrar y probar lo mateix. Verament la historia está per fer; nó la de Catalunya, ni de sos reys, sas gestas y sas guer-

(1) 1 vol. 4 llarch de 416 planas, impremta de R. Milá, Vilanova, 1878.

ras: la Cronología, ls' anuals, las crónicas, l' historia d'altres terras vehinas, enfilan ja mes ó menys l' ordre de fets, per acontentar al estudiós superficial; mes sots l' ombra de cada rey jahuen millions d' homens y rasses, centenars d' encontradas y pobbles que sols per incidencia ocupan un breu lloch en la relació de sucesos; y no obstant, qui enclou la nació? Es per ventura la sola personalitat del rey? Consisteix tota l' historia en saber quin dia precisament nasqué ó morí, acabá tal empresa ó fundá tal institució, en qual lloch y quants mils soldats pagaren los llors d' una batalla? Es que la historia, la vida, lo sér d' aquells millions d' homens, d' aquells centenars d' encontradas, interessa menys al conciensut averiguador dels secrets y de las veritats històricas?

Cuantes voltas, ab l' album del artista dessota l' aixella, anárem, — ó van d' altres, — recorrent valls y montanyas per admirar los encantos de nostra terra, feréstega unas voltas ab sos afraus y costeras, delitosa altres en mitj de sas boscurias y devesas, falaguera sempre en sa ruda y pintoresca magnificencia; y si á lo millor, del fons d' una recalada, baix llunyanas trasparenas de pinedas y serranías, ovirém en la ubaga lo rónch campanaret d' una rectoría, de hont devallan grahamantse arreu per la faldera, masías escampadas y grops de casetas blancas, com ramadas d' ovelles que pasturan baix la guarda de son rabadá: si arribats al lloch descubrim una reunió de gent senzilla (ne queda encara en nostre seggle), la qual en son aspecte y sas costums demostra una candidesa primitiva, ignoranta de tot lo que passa fora del cercle de sas montanyas, poch desitjosa de millorar y contenta de viurer com visqueren sos pares, ço es, llevantse ans del auba per dedicarse al incessant conreu de la terra, tornant á la fosca derrera sas jovadas, per assentarse á una taula rústica que presideix l' avi, en la qual tenen lloch maynadas y mossos, y allí en patriarcal familia, —sens esmentar las bestiolas de tota mena quels envoltan, — acaban sa jornada lliures de greu, si be ab sanitosa fatiga, benehint á la Providencia quels dona pluja pels camps y la abundancia de un sol vivificador; qui no admirará y no desitjará entrar en intimitat, coneixer los antecedents y causas d' aquells pacífichs centres d' existencia, los comensos y tradicions d' aquella rassa tant brava en sa naturalesa, com moderada en la dolsura de sas costums?

Atenguías que sols indicám del gran cuadro social, la part mes humilosa. Mes si en lloch de trobar un poble viu, ne topém un de mort, munts de negres runas verdejadas pels esbarsers; quant major no s' fará la curiositat á mesura que aquellas son mes negras y antigas, eloqüent testimoni de peripecias ignoradas, secret de la vida de llargas generacions, que tingueren sos goigs y sas miserias, present deguda part en los avansos civilisadors de la gran familia humana?

Envolta en los sorrals de Castelló, jau la vella y un dia trafagosa Empurias: de la gran Rubricata sols una pedra 'n resta en Olesa de Montserrat: Vich representa un carrer insignificant de la romana Ausona: Mataró una fillola de la Iluro, que despues fou encara Civitas-fracta: Blanda, Betulo no han deixat mes que barriadas novas en son siti; la célebre Cartago-Vetus encara s' dupta si correspón á Olérdula, vuy S. Miquel d' Erdol, prop de Vilafranca, representada per alguns miserables vestigis.

No hi cab dupte que totes eixas y moltes d' altres, fóren poblacions famosas, citadas sovint en las historias. Las mateixas Barcelona y Tarragona, eran capitals romanas, ab sos temples, termas, cercos, torras, murallas, ab sos Arces y barriadas plebeyas, y si be deixaren notables memorias, desempenyant quiscuna gran paper; qué se 'n sab de son estat en aquella época, aixís en fesomia y aspecte, com en materialitat urbana, social, de població, interessos, costums, vida íntima, trafech, recursos, etc., etc.?

Sens remontarnos á tant llunyans jorns, per altres mes pròxims esdevé casi lo mateix. Qué fou Barcelona gòtica y árabe? — Si en la edat mitja, la residencia de sos comptes y reys, y la importancia de son Municipi, li donáren singular relleu, en cambi la sombras de set-cents ó vuitcents anys enfoscan sa vida de llavors, com enfoscan la de moltes ciutats, vilas y pobbles, la de grans terras y comarcas que sols per rellans, apunten en lo desfullat llibre de la historia.

Lo quí escriu estas ratllas, ha invertit prop de 40 anys en descobrir un petit filó del sér aparent de tantas generacions, y en bona fé asegura que prou l' hi ha costat la depuració y assiento de sols alguns detalls.

Molt falta en veritat pera coneixer la vera historia, y molta ajuda s' necessita de esforsats y valuosos investigadors per consagrarse á la enujosa formació de monografías, com ha fet en Coroleu. Y hora es ja que vingam á son trevall.

Elegant, correcte y prolixo d' estil, se coneix lo ha acabat ab amor. Son garbo y afluencia de bon lletrat, resalta en tota l' obra, no cabent duptar que begué en totes las fonts possibles pera traurerla completa.

Comensant per l' indicat problema de la equivalencia de Cartago-Vetus ab Olérdula y Vilanova,—que per cert queda sens resóldrre,—passa ullada á las primitivas épocas, que escassament atanyen á son assumpto, puig la fundació de la vila data del rey En Jaume, en 1274; y tractant del feudalisme, de la organizació de las Corts y Diputació catalanas, ab una llarga excursió jurídica sobre repartiment de la propietat en la edat mitja, alous, lluhismes, mals usos, etc., que tampoch tenen que veurer ab Vilanova, ahont no 's conegueren, com ell mateix proba; despres de tocar la qüestió de pátria del famós mestre N' Arnau de Vilanova, ja en los seggles 14 y 15 tracta be

de las rivalitats entre la vila y las de Cubells y la Geltrú, del plet que sostingueren contra la reyna Na Violant, dels privilegis que lograren, de las vexacions que sufriren, especialment en las entradas de moros y piratas, tant dampnosas á nostras poblacions costaneras; y tornant á generalisar per los seggles 16, 17 y 18, apunta ab dilligencia lo poch degut en lo curs d' ells á la iniciativa municipal de Vilanova, sens olvidar la renovació de sas qüestions de límits contra Cubells. Finalment, en lo modern parla ab detenció de la sort haguda per la vila en molts fets polítics, y militars durant las guerres de la independencia y civils successivas, pronunciaments, quintas, cólera, etc., acabant ab una biografía de Vilanovins ilustres, ahont figuran los noms del malhuyrat poeta Cabanyes, los de Armanyá, Garrich, Romeu, Pers, Ventosa, Samá, Vidal y Torrents, Ferrer y Vidal, Garí y Siumell, etc., donant lloch preferit y merescut á don Francisco Gumá y Ferran, benemérit fill de Vilanova, á qui en breu deurá esta lo benefici de un costós camí de ferro que ha de enllassarla ab la capital.

Desd' ara la mateixa pot envanirse de tenir altre fill meritori que l' ha dotada d' una bona y cumplerta historia; per lo que á ella y al autor 'ls hi donem la mes coral enhorabona. Per dissort l' assumpto era estéril de sí, ja que la població ni en sos fets, ni en sa importancia, donaba per un volum de 400 planas; resultant una redundancia de generalisacions que si bé fan lluhir la gala del escriptor, la agudesia del historiayre y la sabiduría del jurista, poch aprofitan á la vila en especial.

Si l' autor n 's permetés una observació amiga, no creuriam ofendrerl' observant que com á monografía, n 's sembla son llibre redundant y poch metódich.

Per lo mateix que al principi deyam, lo que manca á la historia son análsis, nó síntesis. La missió del monografista es aportar materials: lo mestre del edifici, segons paraulas del Sr. Balaguer, ja vindrá despres.

D' altra part, no sabém si n 's cegan nostras habituts arxiuescas; pero estém tant acostumats á clasificacions precisas y concisas, que 'ns pesa una obra esencialment de detall, si de cop no demostra cada cosa separada y ordenadament, per son grau y lloch. També 'ns plau en monografías locals d' eixa mena, trobar un granet de sal crítica, artística, poética y de observació, que fassia ressaltar lo costat pintoresch, suavisant á un temps l' aspror de la historia —Y no perdoném al Sr. Coroleu que hagia olvidat ocuparse dels prehuats *borregos* de Vilanova.

J. PUIGGARÍ.

NOVAS

EN lo primer lloch d' aquest número veurán nostres lectors la convocatoria pera 'l primer Congrés Catalanista que, iniciat per lo *Diari Català*, fou secundat desde 'l primer moment y ab entussisme per la *Il·lustració* y per LA *RENAIXENSA*. Tots los nostres col·laboradors y abonats compendrán la gran transcendència que pera la futura marxa del catalanisme pot tenir lo Congrés.

Las bases son claras, y regintse per ellas poden tots los amants del país sens temor de cap mena pendre part en lo mateix. Se creu la Redacció de LA *RENAIXENSA* que tots los que treballen per la idea tenim lo deber de concorre á aquest primer congrés per ajudar al iniciador del mateix en la noble idea que l' ha guiat. En la redacció de LA *RENAIXENSA* queda oberta la llista de inscripció, com igualment en la de la *Il·lustració Catalana* y en las Secretarías de las duas Associacions d' excursions.

Per la molta abundancia d' original deixem avuy de publicar lo nostre folletí. En lo número vinent en lloch de las 8 planas acostumadas ne publicarém 16. Lo *libre de coses asanyalades* creyem quedarà termenat en los números del pròxim Janer.

Lo dia 9 del corrent s' estrená, ab éxit, en lo teatro del Bon Retiro un apropósit casi-monòlech en un acte, titulat *Tanner*, original dels Srs. En Joseph Verdú y En Miquel M. Palá.

En lo Saló-teatre dels Campos de Tarragona, tingué lloch lo dia 12 la festa del Certámen obert per la secció humorística del Ateneo Tarraconense de la clase obrera, obtenint los premis los senyors següents:

Flor artificial.—*La cansó de la son*, de En Joseph Verdú, que elegí reyna de la festa á la Sra. Marina Nolla de Obiol.
 Accéssit primer.—*Lo Nas*, de En Joan Manel Casademunt.
 Accéssit segon.—*Tú y jo*, de en Joaquim Comabella.
 Gralla de plata.—*La festa major*, de En Pere Anton Torres.
 Accéssit primer.—*La festa d' Arbós*, de En Joaquim Comabella.
 Accéssit segon.—*La festa dels pagesos*, de En Lleó Fontova.
 Accéssit tercer.—*La festa major*, de En J. Garriga y Lloró.
 Bólit de plata y or.—*Lo Senyor de Torragona*, de En Pere Sape-ras (pseudónim d' un llorejat poeta de Reus).
 Ploma de plata.—*La nit de Sant Joan*, de En Arthur Masriera y Colomer.
 Accéssit primer.—*La verbena*, de En Salvador Cort.
 Accéssit segon.—*La nit de Sant Joan*, de En Lleó Fontova.
 Mona de plata.—*Al jovent catalá*, de En Joseph Garriga.
 Accéssit primer.—*A las societats humorísticas*, de En Salvador Cort.
 Accéssit segon.—*Oda á las societats humorísticas*, de En Arthur Masriera.
 Copa de plata.—*Laments de un tarot*, de En Joseph Verdú.
 Accéssit primer.—*Lo barret de copa*, de En Joseph Verdú.
 Accéssit segon.—*Un barret*, de En S. Cort.
 Accéssit tercer.—*Lo meu barret*, del Sr. Benhajes.
 Regalo de boda.—*A vistas*, del Sr. Garriga.
 Accéssit.—*Las vistas de la Roseta y En Toni*, del Sr. Cort.
 Los premiats foren obsequiats ab un dinar, ahont se brindá per Catalunya ab l' entusiasme de sempre.

Llegim en la revista vascongada *Euskalerrria* de Sant Sebastian, que l' *Asociacion Euskara* de Navarra tracta d' establir en Pamplona, lo hivern vinent, una cátedra de llengua vascongada. Y nosaltres: ¿quant será que n' tindrem en Barcelona una de la catalana, baix los auspicis de la Excm. Diputació provincial?—La mateixa revista diu qu' en Navarra se calcula que son 90,000 las personas que parlan la llengua vascongada. ¡Grat sia á Deu qu' encara viuhén y floreixen las llenguas *no oficials* de la nació espanyola.

Havem rebut los dos primers números del *Bulletin de la Section de Provence del Club alpin français* que 's publica en Marsella. Ademés d' alguns estudis científichs de gran interés pera la Provença, com lo dels antichs límits ó fronteras d' esta regió, transcriu las relacions de cada una de las excursions, caravanas escolars y ascensions practicadas per la *Secció* desde 1875, época en que fou fundada. Son notables las ventatjas que las Companyías de ferro-carrils, los editors de guias y mapas y los fabricants d' instruments óptichs, tenen concedidas als excursionistas, socis del Club, algunas d' ellas dignes d' imitació en Espanya á favor dels membres de nostras associacions excursionistas.

També nos ha visitat ab son primer fascicle *Le Feu Follet* de Tulle (departament de Correze) revista literaria de l' encontrada llemonsina, dirigida per Mr. J. Maratnech. En ella havem vist, entre altres composicions, dos bellas poesías, una francesa del vescomte Henri

de Bornier y altre provensal de Frederich Mistral *A la Roumanio*. Desitjem llarga vida á nostre colega transpirenaich.

Las composicions que s' han rebut en la Secretaria de la Academia Bibliográfica-Mariana de Lleyda obtant als premis oferts en lo certámen d' aquest any muntan al número de 46, essent escrites en catalá 18, 5 en llatí y las restants en castellá. També s' ha rebut un treball de pintura.

Lo Centro catalanista provensalench ha obert un certámen en lo que s' ofereixen los següents premis als temas que s' indican.

Flor natural á la millor poesia de tema libre.

Facsimil de la iglesia del Clot en construcció, executat en argent, á la millor composició que en vers ó prosa cante 'l «Temple católich com gloriosa senyera de la fé, la pau y 'l verdader progrés y germanó dels pobles.»

Luxosa publicació artística ilustrada, al millor treball en prosa sobre la «Aplicació del Art á la industria y principis á que deurian subjectarse las instituciones d' aplicació.»

Primer volum del Album pintoresch monumental de Catalunya, á la millor «memoria topográfica pintoresca d' una comarca de Catalunya.»

Album ricament encuadernat de la ilustracion venatoria, s' concedirá á la poesia que mellor descriga «Los plahers y utilitat de la cassa.»

Joya d' argent, á la millor poesia «Al treball.»

Cadena y medalló d' or de lley ab l' escut y lema del centro catalanista provensalench, al autor del millor treball sobre «Lo retrás moral, religiós y polítich que reporta á la civilisació moderna lo concurs de la dona al treball fabril.»

Estátua de bronzo representant la Industria, á la millor oda al «Progrés de la industria catalana.»

Objecte d' art, á la millor poesia popular que conte l' avensament del poble de San Martí de Provencals.

Novela Fra Filippo Lippi luxosament encuadernada, al autor del millor quadro de costums del género satírich-humorístich que ridiculisi las corridas de toros.

Estátua de plata representant un bomber, á la millor poesia sobre 'ls «Perills y fadigas del bomber.»

Branca de llorer de plata y or, á la millor composició de género festiu que verse sobre 'l tema «Lo fadrí argenter.»

Colecció d' obras científicas, al millor quadro de costums obreras.

Lo premi que ofereix lo Excm. Sr. Capitá General no te encare senyalat tema.

Las composicions deurán esser originals é inéditas y ab las condiciones generals als demés certámens se dirigirán al senyor Secretari de la societat organísadora, Plassa del Mercat, 21, segon, ó be en Barcelona, Passeig de Pujades, 1, primer.

Forman lo jurat que ha de calificar los travalls, los Srs. D. Adolf Blanch, D. Damás Calvet, D. Valentí Almirall, D. Francisco Miquel, D. Frederich Soler, D. Angel Guimerá y D. Carles Pirozzini.

Ha quedat constituïda la Associació musical catalanista, nomenant president á D. Ramon Artigas y secretari á D. Enrich Masriera.

En lo certámen celebrat per *El Iris* de Valencia han obtingut Don Eusebi Ferran dos premis, y altre premi D. Joseph Ribera.

Han quedat ja constituïdas las tres comissions nombradas pera dur á cap los travalls preparatoris del Congrés Catalanista.

Havem vist lo modelo dels diplomas de fill adoptiu que ha fet dibuixar últimament lo Ajuntament de Vich. La concepció del mateix es deguda al nostre amich en Joseph Serra y Camdelacreu, actual archiver de Vich. Lo dibuix ha anat á cárrech del Sr. Samper.

En lo local del Centro Graciense se celebrá lo dia 7 del corrent una vetllada literaria en la que 's llegiren travalls de nostres mes reputats escriptors y poetas, alcansant totas las composicions los aplausos de la concurrència y especialment las duas poesías de las senyoras Massanés y Moncerdá. La vetllada fou amenisada per los Srs. Bosch, Daniel y Pujol que tocaren escullidas composicions en lo piano.

SUMARI

	Congrés Catalanista.	101
FREDERICH MISTRAL. . .	Carta á D. Víctor Balaguer. . .	204
MATEU OBRADOR BENNAS-		
SAR.	Apuntacions y mostres de poesia popular mallorquina.	207
JOAN PONS Y MASSAVEU. .	Mitxa-Galta.	216
FRANCESCH UBACH Y VI-		
NYETA.	La cristiana de la Zaidia.	235
J. M. OLLER.	En la tomba d' un héroe.	248
JOSEPH PUIGGARÍ.	Bibliografia.	249
	Novas.	253